

ОБҐРУНТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначені джерела формування оборотних коштів, а також на основі проведення трендового аналізу розроблено модель формування оборотних коштів на прикладі сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: фінансовий аналіз, баланс, оборотні кошти, робочий капітал, нормовані оборотні кошти.

Вступ. Оборотні кошти є однією з складових частин майна підприємства. Наявність у підприємства достатніх оборотних коштів оптимальної структури - необхідна передумова для його нормального функціонування в умовах ринкової економіки. Ритмічність, злагодженість і висока результативність роботи підприємства багато в чому залежать від його забезпеченості оборотними коштами. Недолік засобів, що авансуються на придбання матеріальних запасів, може привести до скорочення виробництва, невиконання виробничої програми. Зайве відвернення засобів в запаси, що перевищують дійсну потребу, приводить до омертвляння ресурсів, неефективного їх використання.

Постановка проблеми. На підприємстві повинне проводитися нормування оборотних коштів, завданням якого є створення умов, що забезпечують безперебійність виробничо-господарської діяльності фірми. Важливо також уміти правильно керувати оборотними коштами, розробляти і впроваджувати заходи, що сприяють зниженню матеріалоємності продукції і прискоренню оборотності оборотних коштів. У результаті прискорення оборотності оборотних коштів відбувається їхнє вивільнення, що дає цілий ряд позитивних ефектів. Підприємство у випадку ефективного керування своїми і чужими оборотними коштами може досягти раціонального економічного становища, збалансованого по ліквідності і прибутковості.

Аналіз досліджень та публікацій.

Теоретичні засади формування та використання оборотних коштів викладені у працях Ф. Кене, А. Маршала, Дж. Ст. Мілля, А. Сміта, С. Фішера, Й. Шумпетера.

Вагомий внесок у сучасну економічну теорію і практику формування та ефективного використання оборотних коштів зробили вітчизняні й зарубіжні економісти: В. Белолипецький, М. Білик, І. Бланк, Ю. Брігхем, Льюїс С. Гапенський, Стефан Росс, Ю. Воробйов, А. Золотарьов, І. Зятковський, В. Ковальов, В. Корнеєв, М. Коробов, Л. Костирко, М. Крейніна, Н. Лисиціан, Ю. Петленко, А. М. Поддєрьогін, Р. Радіонов, Р. Славюк, Р. Сорока, Є. Стоянова, О. Терещенко, М. Черватюк, А. Шило, В. Шокун, Д. Шиян, та ін.

Проте існує низка теоретичних та практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні промисловості в цілому, так і на рівні її окремих галузей. До них слід віднести проблеми забезпечення оборотним капіталом із визначенням структури та джерел його формування, проведення оцінки впливу системи управління оборотним капіталом на фінансовий стан і діяльність підприємств.

Актуальність і важливість питань прискореного обігу оборотних коштів і велике значення цього процесу для фінансово-господарської діяльності підприємств в сучасних ринкових умовах господарювання і обумовили вибір даної теми для написання бакалаврської роботи.

Виклад основного матеріалу. Недостатність джерел формування оборотних коштів призводить до недофінансування господарської діяльності та до фінансових ускладнень. Наявність зайвих джерел оборотних коштів на підприємстві сприяє створенню наднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню оборотних коштів з господарського обороту, зниженню відповідальності за цільове й раціональне використання як власних, так і позичених коштів.

Як правило, мінімальна потреба в оборотних коштах покривається за рахунок таких власних джерел: статутний капітал (фонд), відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення; цільове фінансування та цільові надходження (із бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів), приріст сталих пасивів.

Для ТОВ «Агротех-Гарантія» Полтавської області власними джерелами фінансування оборотних коштів є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, надходження від емісії цінних паперів, а також прирівняні до власних оборотних коштів сталі пасиви.

Прибуток підприємства спрямовується на покриття приросту нормативу оборотних коштів. Традиційно джерелом покриття вважається прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства і використовується на його розсуд. Обсяг коштів, що спрямовуються на поповнення власних оборотних коштів, залежить від очікуваних розмірів приросту нормативу оборотних коштів, загального обсягу прибутку, можливого обсягу залучення позикових коштів та інших факторів.

До коштів, які можна прирівняти до власних, належать сталі пасиви. Це кошти цільового призначення, які в результаті застосованої системи грошових розрахунків постійно перебувають у господарському обігу ТОВ «Агротех-Гарантія», а проте, йому не належать. До їх використання за призначенням вони в сумі мінімального залишку є джерелами формування оборотних коштів підприємства.

Сталі пасиви – це мінімальна (стійка) заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, на соціальне страхування, резерв майбутніх платежів, авансування покупців (замовників). Нині в бухгалтерському балансі не виокремлюються сталі пасиви, як це було раніше. Але з цього не слід робити висновок, що сталі пасиви відсутні на підприємстві.

Методика визначення власних оборотних коштів підприємства, яка зараз пропонується, не робить розмежування між сталими пасивами і короткотерміновими пасивами. Відображаються вони в I розділі пасиву балансу.

Відповідно розрахунок обсягу власного капіталу, інвестованого в оборотні активи (чистий робочий капітал), здійснюється за формулою:

$$CKoa = ЧОAn - ДФКоa, \quad (1)$$

Де $CKoa$ – сума власного капіталу, що інвестується в оборотні активи (чистий робочий капітал);

$ЧОAn$ – прогнозована сума чистих оборотних активів (чистого робочого капіталу);

$ДФКоa$ – сума довгострокового фінансового кредиту, інвестованого в оборотні активи (чистий робочий капітал).

З метою повнішого залучення фінансових ресурсів і якісного управління ними ТОВ «Агротех-Гарантія» має змогу планувати сталі пасиви. Залежно від виду сталих пасивів можуть застосовуватись різні методики їх розрахунку.

На покриття приросту нормативу оборотних коштів спрямовується не вся сума сталих пасивів, а лише приріст її в плановому році, оскільки базову їх суму враховано в попередні роки.

Розмір власних оборотних коштів, що закріплені за підприємством, не є постійною величиною. Сума власних оборотних коштів під час складання фінансового плану щорічно уточнюється у зв'язку зі зміною обсягу виробництва, асортименту продукції, умов постачання і збуту. Окрім того, виникають проблеми з несвоєчасним надходженням коштів за відвантажену продукцію, нагромадженням на складі нереалізованої готової продукції, несвоєчасним і неповним виконанням договірних зобов'язань постачальниками та через інші обставини, що спричиняють потребу в додаткових коштах.

Покрити цю потребу лише власними джерелами стає практично неможливим. Тому формувати оборотні кошти лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства.

У такому разі підприємство вимушене звертатися до залучення фінансових ресурсів у вигляді короткострокових кредитів банку та інших кредитів, комерційного кредиту, кредиторської заборгованості.

Призначення банківських кредитів – фінансування витрат, пов'язаних з придбанням основних і поточних активів, із сезонними потребами підприємства, тимчасовим збільшенням виробничих запасів, із виникненням (збільшенням) дебіторської заборгованості, податковими платежами та іншими зобов'язаннями.

Кредити банку дають змогу органічно ув'язати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

Участь власного і довгострокового позикового капіталу у фінансуванні чистих оборотних активів визначається з урахуванням мети залучення довгострокового фінансового кредиту. Розрахунок обсягу фінансування чистого оборотного капіталу за рахунок довгострокового фінансового кредиту здійснюється за формулою:

$$ДФКоa = ДФК - ДФКна, \quad (2)$$

де $ДФКоa$ – сума довгострокового фінансового кредиту, інвестованого в оборотні активи (чистий робочий капітал);

ДФК – загальна сума довгострокового фінансового кредиту, залученого підприємством, на початок планового періоду;

ДФК_{ва} – сума довгострокового фінансового кредиту, залученого підприємством на цільове фінансування розвитку позаоборотних активів (капітальне будівництво нових об'єктів, фінансовий лізинг устаткування тощо).

Планування потреби в позикових оборотних коштах включає розрахунок необхідної суми кредиту з урахуванням залишку нормованих товарно-матеріальних цінностей і визначення потреби в кредиті.

Сума кредиту з урахуванням залишку нормованих товарно-матеріальних цінностей визначається для кожного об'єкта як різниця між запланованою вартістю матеріальних цінностей за діючими цінами і власними оборотними коштами.

Короткостроковий кредит, незалежно від об'єктів кредитування, надається строком до одного року. Однак на практиці терміни надання кредиту значно менші, що пояснюється високим рівнем інфляції, спричиненої спадом виробництва, станом товарного і грошового обігу.

Обсяг фінансування оборотних активів за рахунок короткострокового фінансового кредиту визначається на основі прогнозованої суми чистих оборотних активів (відповідно до обраного типу політики їх фінансування) і прогнозованого обсягу поточного їх фінансування (поточних фінансових потреб). Розрахунок планової потреби в короткостроковому фінансовому кредиті здійснюється за формулою:

$$K\Phi K_n = ЧОA_n - OT, \quad (3)$$

де *KΦKn* – планована потреба в короткостроковому фінансовому кредиті;

ЧОAn – прогнозована сума чистих оборотних активів (чистого робочого капіталу);

– прогнозований обсяг поточного фінансування оборотних активів (поточних фінансових потреб) підприємства.

До залучених належать кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позику під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов'язання.

Вексель є найпростішою й найпоширенішою формою кредитних грошей. Він виписується боржником і передається кредиторі. Сам факт видачі векселя означає фактично перетворення (перехід) товару в гроші. Через вексель реалізується незадоволений попит на гроші як засіб платежу. Коли таких грошей недостатньо, їх замінює вексель.

Досить поширеною формою залучення коштів інших суб'єктів господарювання є комерційний кредит. Він використовується підприємствами за браком фінансових ресурсів у покупця (споживача) і неможливості розрахуватися з постачальником. У цьому разі виникає необхідність відстрочки платежів. Постачальник дає згоду на надання відстрочки платежу за продукцію, що поставляється, і від споживача він замість грошей одержує вексель або інше боргове зобов'язання.

Кредиторська заборгованість належить до позапланових залучених джерел формування оборотних коштів, її породжує брак власних оборотних коштів.

Наявність кредиторської заборгованості постачальникам свідчить про участь у господарському обігу підприємства коштів інших суб'єктів господарювання.

Іншими словами, кредиторська заборгованість – це короткострокові зобов'язання підприємства, які виникають за: розрахунками з бюджетом; за розрахунковими документами, строк оплати яких не настав і які не сплачено в строк; за невідфактурованими поставками-розрахунками взаємних вимог, векселями, строк оплати яких не настав і які не сплачено в строк; за короткостроковими кредитами.

Кредиторська заборгованість є допустимою (нормальною), якщо її зумовлено чинним порядком розрахунків. Наприклад, заборгованість постачальникам за розрахунковими документами, термін оплати яких не настав, за невідфактурованими поставками. Однак на підприємстві може бути і прострочена кредиторська заборгованість, що утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів. Якщо покупець, використовуючи в обігу неоплачені товарно-матеріальні цінності, одержує додаткові кошти, які йому не належать, то постачальник змушений звертатися до позапланового перерозподілу наявних коштів, до пошуків додаткових джерел формування його поточних фінансових ресурсів.

За кредиторської заборгованості постачальникам залучення коштів відбувається у товарній формі на відміну від власних оборотних коштів і банківського кредиту, які виступають у грошовій формі. Розмір і тривалість простроченої кредиторської заборгованості залежать від конкретних умов організації та використання оборотних коштів, особливо – від розміру та тривалості простроченої дебіторської заборгованості, головним джерелом покриття якої і є кредиторська заборгованість.

Джерела формування оборотних коштів справляють вплив на їх обертання. Особливості різних джерел формування і принципи різного режиму використання власних і залучених оборотних коштів впливають на ефективність використання оборотних коштів і всього оборотного капіталу. Рациональне формування названих джерел оборотних коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан сприяє досягненню мети з мінімально необхідними за даних умов оборотними коштами.

Результати розробленої політики формування й політики фінансування оборотних активів одержують своє відображення у зведеному плановому документі – балансі формування та фінансування оборотних активів. Даний баланс пов'язує загальну потребу в оборотних активах із плановим обсягом фінансових засобів, що залучаються з різних джерел для забезпечення їх формування. Зразкова форма такого балансу приведена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Зведена форма балансу формування та фінансування оборотних активів підприємства

Потреба в оборотних активах	Джерела фінансування оборотних активів
Групи оборотних активів	Групи джерел фінансування оборотних активів
1. Запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів. 2. Обсяг незавершеного виробництва. 3. Запаси готової продукції. 4. Дебіторська заборгованість. 5. Грошові активи. 6. Інші види оборотних активів	1. Власний капітал. 2. Довгостроковий фінансовий кредит. 3. Короткостроковий кредит. 4. Товарний кредит (кредиторська заборгованість за товарними операціями). 5. Внутрішня кредиторська заборгованість. 6. Інші джерела фінансування
у т. ч.: 1. Постійна частина оборотних активів; 2. Змінна частина оборотних активів	у т. ч.: 1. чистий робочий капітал; 2. обсяг поточного фінансування; 3. загальна кредиторська заборгованість

Використавши всі можливі джерела формування оборотних коштів проведемо розрахунки по прогнозуванню вартості оборотних засобів в ТОВ “Агротех-Гарантія” Полтавської області на наступні два роки за допомогою трендового аналізу. Найбільш досконалий спосіб виявлення закономірностей розвитку є аналітичне вирівнювання рядів динаміки. При цьому застосовують трендові криві, тобто це математичні функції за допомогою яких описується основна тенденція. Аналітичне вирівнювання проводиться по прямолінійному тренду:

$$Y_t = a_0 + a_1 t, \text{ де}$$

Y_t – теоретичне або вирівняне значення ряду динаміки;

a_0 – вирівняний рівень показника у році, який передує початку досліджень;

a_1 – середній щорічний приріст або зниження показника;

t – порядковий № (періоду) року.

Отже для початку розрахунків будуємо допоміжну таблицю для трендового аналізу.

Таблиця 2.

Допоміжна таблиця для трендового аналізу:

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
t	1	2	3	4	5	6	7	8	9
$y(t)$ - сума оборотних засобів, тис.грн	45880	76222	81100	90451	92311	91292	115622	113899	135863

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum y = a_0 n + a_1 \sum t \\ \sum yt = a_0 \sum t + a_1 \sum t^2 \end{array} \right. , \text{ де } n \text{ кількість років}$$

Розрахункова таблиця

t	$y(t)$	$(t-t_{cp})$	$(t-t_{cp})^2$	$y_t - y_{cp}$	$(y_t - y_{cp})(t - t_{cp})$	$y_p(t)$	E_t
1	45880	-4	16,00	-47746,67	190986,67	57436,80	-11556,80
2	76222	-3	9,00	-17404,67	52214,00	66484,27	9737,73
3	81100	-2	4,00	-12526,67	25053,33	75531,73	5568,27
4	90451	-1	1,00	-3175,67	3175,67	84579,20	5871,80
5	92311	0	0,00	-1315,67	0,00	93626,67	-1315,67
6	91292	1	1,00	-2334,67	-2334,67	102674,13	-11382,13
7	115622	2	4,00	21995,33	43990,67	111721,60	3900,40
8	113899	3	9,00	20272,33	60817,00	120769,07	-6870,07
9	135863	4	16,00	42236,33	168945,33	129816,53	6046,47
Σ			60,00		542848,00		

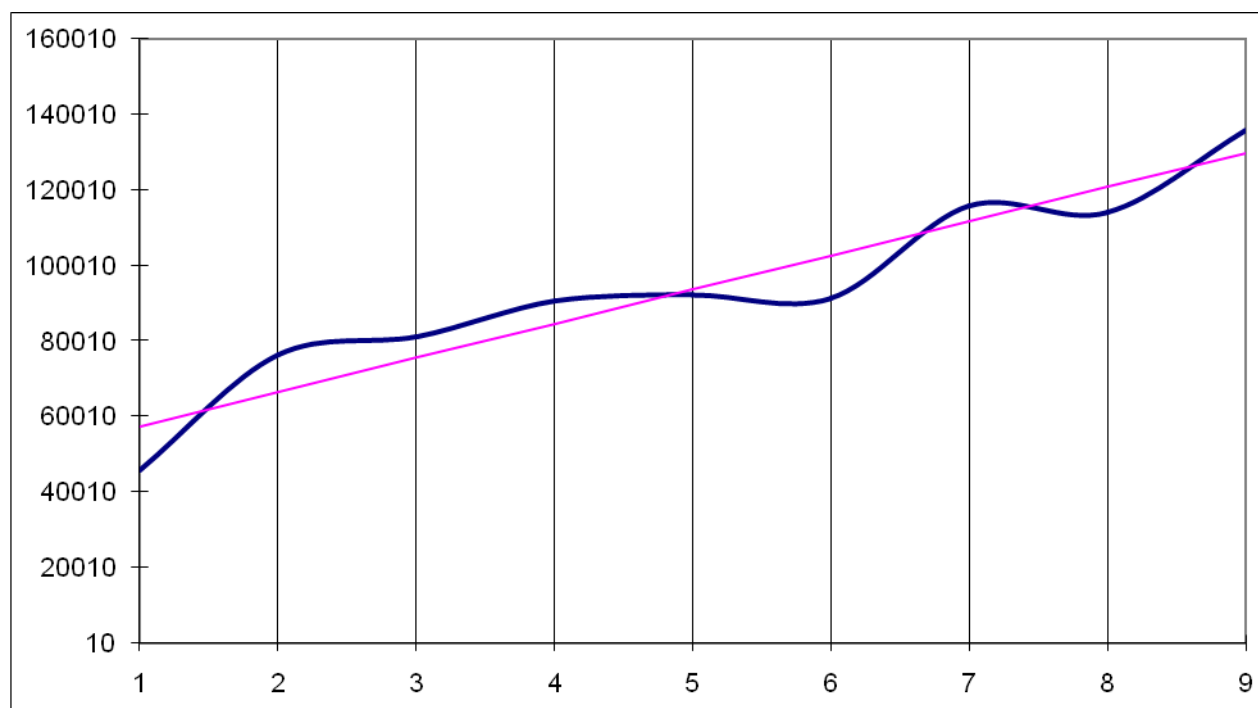

Рис.1 Фактичні та теоретичні рівні динаміки оборотних засобів підприємства за період у дев'ять років

Провівши відповідні розрахунки отримаємо, що середньорічна вартість оборотних фондів збільшується на 9047,47 тис.грн. Більш детально це зображено на графіку 3.2

$$y_p(t) = a_0 + a_1 t$$

$$t_{cp} = 5$$

$$y_{cp}(t) = 93626,67$$

$$a_1 = 9047,47$$

$$a_0 = 48389,33$$

Расчет

$$y_p(10) = 138864,00$$

$$y_p(11) = 147911,47$$

У нашому випадку відповідні коефіцієнти дорівнюватимуть

$$a_0 = 48389,33 \text{ тис.грн. } a_1 = 9047,47 \text{ тис. грн.}$$

Це означає, що в середньому щорічно сума оборотних засобів збільшуватиметься на 9047,47 тис. грн., за середнього його рівня за останні дев'ять років в 48389 тис. грн. А загальне рівняння тренду матиме вигляд:

$$\hat{y}_i = 48389,33 + 9047,47 t.$$

Таким чином вартість оборотних засобів на наступні 2 роки буде збільшуватись. Відповідно у 2013 році вона становитиме 138864 тис.грн, а в 2014 – 147911,47 тис.грн.

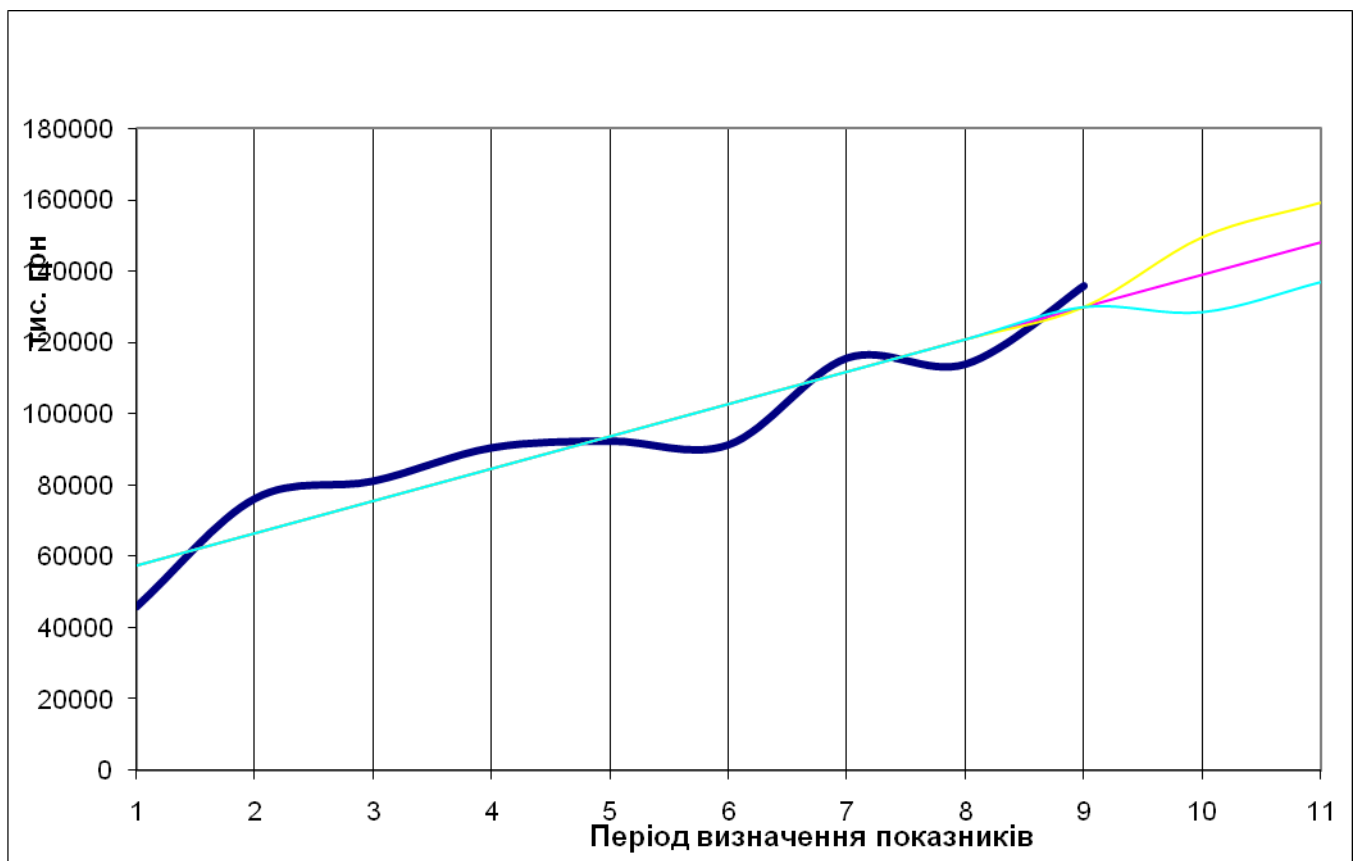

Рис. 2 Прогнозування суми оборотних засобів

Проектні показники ефективності використання оборотних засобів

Показники	2012р.	Проект	Відхилення, +/-
1.Середньорічна вартість оборотних коштів,тис.грн	135863	138864	3001
2.Сума обороту,тис.грн	249557	293244,91	43687,91
3.Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	1,84	2,11	0,27
4.Тривалість обороту оборотних коштів,днів	195,99	170,48	-25,51
5.Коефіцієнт закріплення оборотних засобів	0,54	0,47	-0,07
6.Одноденний оборот звітного року,тис.грн	693,21	814,57	121,36
7.Вилучено обігу (-),залучено до обігу (+) оборотних коштів в результаті сповільнення,прискорення оборотів порівняно з базисним роком		-20783,43	

Як свідчать наведені розрахунки середня вартість оборотних активів з урахуванням трендового проекту становитиме 138864 тис.грн. Для суми визначення чистого доходу (виручки), яка була одержана за рахунок зменшення навантаження оборотних активів та їх додаткового залучення в господарську діяльність, використаємо індексний метод. В цьому випадку коефіцієнт оборотності оборотних коштів збільшиться на 0,27 рази, тривалість обороту прискориться на 25 днів, що дозволить збільшити використання коштів на формування оборотних активів в сумі 20783 тис.грн.

Висновок. Таким чином, на нашу думку такі шляхи управління оборотними засобами та оптимізації їх формування сприятимуть забезпечення прибутковості підприємства в цілому. Запропоновані заходи дозволять покращити ефективність використання оборотних засобів та покращити фінансове становище підприємства.

Summary The article identifies the sources of formation of circulating assets, and also on the basis of the trend analysis developed a model for formation of circulating assets on the example of the agricultural enterprise.

Key words: financial analysis, balance sheet, current assets, working capital, normalized current assets.

Список літератури:

1. Білейченко О.Г. Структура обігових коштів в умовах ринкової економіки // Фінанси України – 2012, №5, с.70 – 72
2. Блудова Т.В., Островська М.С. Розробка значимого набору показників з урахуванням нормативів для моделювання фінансового стану підприємства і управління його діяльністю / Формування ринкових відносин в Україні - № 6(49) - 2005. — с. 67-72.
3. Городня Т.А. Діагностика управління обіговим капіталом підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – С. 109–113. – Вип. 20.2.
4. Маргасова В. Ефективне формування та використання оборотних коштів // Сіверянський літопис. – 2007. – №1(31). – с. 214 – 215.
5. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посіб.- 2-ге вид., перероб. і доп.-К.: ЦУЛ, 2006.- 360с.